

N.a.v. het rapport 'Elke regio telt'

Position Paper

Juni 2023

“Een klein land met verre uithoeken”, dat is hoe Floor Milikowski Nederland beschrijft. Een treffende beschrijving van de afstand die is ontstaan tussen Randstad en regio, maar ook tussen Rijk en regio. Dat Nederland te klein is voor deze grote verschillen, wordt duidelijk aangetoond in het rapport ‘Elke regio telt!’. Een te sterke focus op rendementsdenken van het Rijk heeft ertoe geleid dat sterke economische kerngebieden nog sterker zijn geworden en dat regio’s daarvan niet meeprofiteren. De ongelijkheid nam de afgelopen jaren zelfs verder toe. Regio’s, zoals ook de provincie Fryslân, zijn niet alleen meer dan de moeite waard om in te investeren, ze zijn ook nodig én hebben veel te bieden bij het aanpakken van grote vraagstukken zoals de energie- en klimaatopgave, de uitdagingen op het gebied van landbouw en natuur, de veranderingen in de zorg en de tekorten op de woningmarkt. Fryslân ziet dan ook graag dat het kabinet de conclusies van dit rapport erkent en samen met de regio’s aan de slag gaat om de aanbevelingen ter hand te nemen.

Grutsk op Fryslân

Fryslân; de provincie met 18 gemeenten, 11 steden, 412 dorpen, 4 Waddeneilanden en een eigen taal. Grutsk. Trots. Dat zijn wij op Fryslân. Ondanks dat het gemiddelde inkomen in Fryslân lager ligt, onze inwoners meer dan gemiddeld aangewezen zijn op sociale voorzieningen en de afstanden naar fysieke voorzieningen, zorg en onderwijs het grootst zijn, zijn Friezen de gelukkigste mensen van het land. En dat is niet gek, want onze provincie is rijk aan natuurschoon, aan taal en cultuur, aan prettige plaatsen om te wonen en vooral aan onderlinge banden. Dit noemen wij de Friese paradox. Bijna de helft van de

Friezen is vrijwilliger en bijna driekwart is lid van een vereniging. Fryslân kent per hoofd van de bevolking veruit de meeste energiecoöperaties van Nederland. Friezen koesteren hun 'brede welvaart'; alles wat hen gelukkig maakt of kan maken. De sterke sociale structuren, sociale gelijkheid en hoge leefbaarheid spelen daarin een belangrijke rol. Maar deze factoren komen steeds meer onder druk te staan. Vergrijzing en ontgroening zorgen voor grote uitdagingen op de arbeids- en woningmarkt. Met minder mensen moet meer geld worden verdiend om het welvaartsniveau in stand te houden. Leegstand op het platteland dreigt.

Regio in beeld bij Rijk

De huidige investeringssystematiek zorgt ervoor dat de meeste rijksmiddelen terecht komen in de Randstad. Regio's kunnen echter leefbaar blijven als het Rijk bij beleidskeuzes met name de gevolgen voor de samenleving en de brede welvaart in alle regio's in Nederland betreft (zgn. regiotoets). Een weldoordachte samenwerking tussen Rijk en regio is hiervoor een randvoorwaarde. De regiodeal is een mooi voorbeeld waarin reeds goed samengewerkt wordt tussen Rijk en regio waar maatwerk mogelijk is. De deals zijn echter kortlopend, competitief, incidenteel en de gevraagde cofinanciering is voor de regio te hoog. Daarom kan Fryslân zich ook goed vinden in het advies om substantieel, langjarig te investeren in regio's en dus niet in de vorm van een SPecifieke UitKering (SPUK). Zorg er hierbij voor dat concurrentie tussen regio's niet in de hand gewerkt wordt.

Praktische handvatten - handelingsperspectieven en best practices

Fryslân en Zeeland, beide provincies buiten de Randstad met een sterk en congruent bestuurlijk regionaal ecosysteem. De reden waarom we beide vandaag aan tafel zitten. We werken al langer samen, ook aangemoedigd door BZK, en kunnen elkaar goed vinden in de manier waarop het 'regiodenken' bij het Rijk volgens ons versterkt kan worden.

Maak Rijksinstrumenten regioproof – Om daadwerkelijk het perspectief van de regio mee te nemen, is het herijken van Rijksbeleid- en instrumenten onontbeerlijk. De regio is er enorm bij gebaat dat ook kleinschaligere initiatieven kunnen worden ondersteund met o.a. de Woningbouwimpuls, het MIRT, het Groeifonds, het fonds Podiumkunsten en het Kanjerfonds. Daarbij past geen 'one size fits all'-strategie. Daarnaast dringen we aan op een verandering van de bestuurscultuur, een cultuur die meer gericht is op een sociale rechtsstaat die gelijke kansen geeft voor elke regio. Een heel directe manier om via Rijksinstrumenten het belang van de regionale brede welvaart mee te nemen is het **gemeente- en provinciefonds**. Het is essentieel dat regio's kunnen rekenen op structurele rijksbijdragen om grote opgaven zoals culturele voorzieningen, openbaar vervoer, wonen, klimaat en landelijk gebied te bekostigen. 'Elke regio telt!' laat zien dat de huidige opzet van het gemeentefonds vooral gericht is op de in stand houding van voorzieningen en geen ruimte laat voor structurele investeringen in de regio – laat staan voor het inlopen van decennialange achterstanden. In de lopende herziening van het verdeelstelsel van gemeente- en provinciefonds zou een eerste stap gezet kunnen worden voor een regionaal rechtvaardiger beleid.

Hanteer integrale aanpak ontwikkeling kansenagenda's - Het denken in termen van brede welvaart vraagt om een integrale aanpak van het Rijk. Vooral omdat uitdagingen op dit vlak betrekking hebben op tal van beleidsterreinen. Denk daarbij aan afstemming tussen ministeries, binnen departementen en over domeinen heen. Alleen zo garanderen we dat een kansenagenda geen symptoombestrijding wordt. Op dit moment werken wij met het Rijk aan de nieuwe **Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur**. De Friese taal en cultuur is het sociale cement dat onze mienskip springlevend houdt en verbondenheid en trots aanwakkert.

Bij aandacht voor de regio past ook dat Nederland het geratificeerde Verdrag voor minderheidstalen serieus neemt en gelijkwaardig als partner betrokken is. Hier dient het Rijk nog een been bij te trekken. De uitspraken van de Tweede Kamer en de inspanningen van de verantwoordelijke minister zijn hoopvol.

Verbind grootschalig denken met kleinschalige aanpak - Fryslân beschikt over een fijnmazig netwerk om de inwoners te betrekken en te bedienen. Dit geven wij vorm aan de hand van: subsidies (Iepen Mienskipsfûns voor kleinschalige maatschappelijke initiatieven), participatie (dorppontwikkelingsmaatschappijen, bloeizones, dorpentop) en uitdaagrecht (opgedane ervaringen met Natuer mei de Mienskip). Wij zorgen ervoor dat wij dicht bij de mienskip staan met vijf nevenvestigingen van de provincie in heel Fryslân (Streekwurk). Deze samenhangende ondersteuningsstructuur is volgens ons een mooi voorbeeld hoe burgers en ondernemers kunnen participeren in het leefbaar houden van de regio en waar het Rijk zijn voordeel mee kan doen.

De toekomst van Fryslân begint vandaag

De toekomst van Fryslân begint niet morgen, maar vandaag. Keuzes die wij maken hebben invloed op de wereld en het Fryslân waarin onze kinderen en kleinkinderen leven. Net zoals de keuzes van onze ouders en grootouders Fryslân hebben gevormd tot de provincie waarop we nu met zijn allen grutsk zijn. Ons toekomstperspectief hebben we geschetst in onder andere het Deltaplan voor het Noorden en het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG).

Onze provincie is een geweldige plek om te wonen, werken en innoveren. Een goede bereikbaarheid is essentieel om dit in de toekomst vast te houden. Om de sociale structuur te behouden en de economische structuur van heel (Noord)-Nederland te verbeteren, stelden de Noordelijke provincies bouwstenen voor een Deltaplan op. Met als belangrijkste drager voor Fryslân **de Lelylijn**. De Lelylijn maakt het Noorden vitaler en ontlast de Randstad. Dit past tevens bij de wens van de Rijksoverheid om stedelijke regio's beter met elkaar te verbinden. Want; vanuit Noord-Nederland liggen ook steden als Bremen en Hamburg om de hoek. De Lelylijn zorgt dus niet alleen voor een betere bereikbaarheid in de Noordelijke provincies, maar ook voor een snellere verbinding tussen Randstad en Noord-Nederland, Noord-Duitsland en Scandinavië. In het Noorden is ruimte om gezamenlijk nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen die niet enkel letten op groei, massa en getal, maar het begrip brede welvaart als belangrijke indicator nemen. Wij zien graag dat het Rijk deze kans met beide handen aanpakt!

Het Rijk is voortvarend gestart met **het participatieproces rondom de Lelylijn**. Het is de eerste keer dat inwoners al zo vroeg in het proces betrokken worden bij infrastructurele plannen van deze omvang. Een mooi voorbeeld waarbij burgers vroegtijdig bij Rijk-regio plannen betrokken zijn. De tekentafel van het projectteam is nu al verbonden met 11.000 keukentafels.

Samenhangend met het realiseren van de Lelylijn, zijn investeringen in **kennis en innovatie** enorm van belang voor de ontwikkelkracht van Noord-Nederland en Fryslân, omdat dit werkgelegenheid oplevert voor hoger opgeleiden die anders de regio verlaten na afronding van het middelbaar en beroepsonderwijs. Ook voor de ontwikkeling van nieuwe kansrijke sleuteltechnologieën is het essentieel dat de regio in beeld is. Het watertechnologiecluster in Fryslân is hiervan een goed voorbeeld, maar ook de vier andere clusters die Fryslân rijk is, zijn voor Fryslân van groot belang: Dairy Food, Circular Materials, HighTech systems and materials en de Maritieme Technologie. Wij vragen van het Rijk dan ook deze clusters blijvend te ondersteunen.

Boeren zijn in Fryslân een onlosmakelijk onderdeel van de leefomgeving. Landbouw is van strategisch belang voor Fryslân, als producent van duurzaam voedsel en grondstoffen, als economische motor van een vitaal platteland en als kundig beheerder van het landelijk gebied. Onze boeren dragen actief bij aan het beeld en imago van Fryslân, als dé landbouwprovincie van Nederland. Daarom willen wij ruimte blijven bieden aan boeren. Hoe we dit voor ons zien hebben wij beschreven in het ontwerp **Frysk programma landelijk gebied** dat wij op 1 juli aanbieden aan het Rijk. Het belangrijkste is dat wij ruimte vragen om zelf zaken in te kleuren. Zo zien wij kansen om met een Fonds Brede Welvaart gericht te investeren in de sociaal-economische vitaliteit van het landelijk gebied in Fryslân.

Onze **Waddeneilanden** zijn uniek en verdienen maatwerk. Wij hechten daarom waarde aan voortzetting van de specifieke Waddentoets; juist de Waddeneilanden zijn enorm gebaat bij maatwerk gezien hun ligging, natuur, demografische opbouw en toeristische waarde. De ontwikkelingen van een bestuurlijke proeftuin rond de Wadden en het naderend eind van het Waddenfonds bieden handvatten om de regiodeal voor de Waddeneilanden door te ontwikkelen naar een kansenagenda voor dit bijzondere werelderfgoedgebied. Speciale aandacht vragen wij voor de bereikbaarheid van de eilanden. Goed begaanbare vaargeulen en betrouwbare veerdiensten zijn de levensaders voor de Waddeneilanden; essentieel voor de lokale leefbaarheid en economie. Door natuurlijke processen staat de bereikbaarheid van de eilanden, met name Ameland, onder druk. We vragen aandacht voor toekomstbestendige oplossingen voor de bereikbaarheid van de Waddeneilanden. We zetten in op meer samenwerking tussen provincies Noord-Holland en Fryslân en de samenwerking tussen de vijf Waddeneilanden. Vorige week hebben deze provincies en Waddengemeenten ook geïnvesteerd in de relatie met de BES-eilanden. Sommige vraagstukken tussen de eilandgemeenschappen blijken hetzelfde te zijn.

De provincie Fryslân is tegen aardgaswinning, gezien de impact op natuur en milieu. Fryslân is echter de provincie met de meeste kleine gasvelden, na Groningen. Wanneer er toch gas gewonnen wordt, dan moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan waaronder een goede compensatie voor de regio. Het ministerie van EZK heeft dit al opgenomen in de Contourennota aanpassing Mijnbouwwet. Wij vragen het ministerie dit voorstel voortvarend nader uit te werken. Vanzelfsprekend denken wij graag mee.

Kortom, wij zien volop wenkend perspectief om op basis van de aanbevelingen in het rapport 'Elke regio telt!' te bouwen aan een sterker Fryslân. **'It is mei sizzen net te dwaan'**. Ofwel, als vertaling in onze eerste Rijkstaal: 'geen woorden, maar daden'.